

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО АНТИДОПІНГОВОЇ ОСВІТИ В АДАПТИВНОМУ СПОРТІ НА МАТЕРІАЛІ IPC, INAS ТА SPECIAL OLYMPICS

Анотація. **Мета** – охарактеризувати роль антидопінгової освіти в адаптивному спорті та здійснити порівняльний аналіз підходів IPC, INAS та Special Olympics. **Матеріал і методи.** Використано порівняльний аналіз нормативних актів (Кодекс ВАДА 2021, правила IPC та INAS, антидопінгова позиція Special Olympics 2021), систематизацію рецензованої літератури та екосистемний підхід. Проаналізовано 19 джерел, відібраних через академічну базу Consensus. **Результати.** Виявлено три організаційні моделі. IPC повністю інтегрований у систему ВАДА, де освіта є обов'язковою, але допоміжною щодо тестування. INAS займає проміжну позицію, застосовуючи адаптовані процедури з обмеженим охопленням тестуванням. Special Olympics функціонує поза Кодексом ВАДА і використовує освіту як єдиний антидопінговий інструмент. Емпіричні дані підтверджують, що стандартні процедури є структурно несумісними з потребами спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку. Освітня модель SO залучає спортсменів, тренерів і родини як взаємопов'язаних акторів, а ціннісно-орієнтована освіта доведено є ефективнішою за санкційний підхід. **Висновки.** Антидопінгова освіта виконує різні регуляторні функції залежно від місії організації та характеристик цільової групи. Підхід Special Olympics, що замінює тестування освітою, є не управлінською прогалиною, а контекстуально обґрунтованою стратегією, заснованою на правозахисних принципах щодо спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Ключові слова: антидопінгова освіта, Special Olympics, IPC, INAS, адаптивний спорт, порушення інтелектуального розвитку, ВАДА, порівняльний аналіз.

Abstract. Introduction. The World Anti-Doping Agency's (WADA) regulatory framework was developed primarily for elite competitive sport and does not account for the organizational specificities of adaptive sport. The introduction of the International Standard for Education (ISE) as a mandatory component of the 2021 World Anti-Doping Code elevated anti-doping education to independent regulatory status. However, recent studies (2022–2025) reveal a significant gap between normative requirements and actual implementation, particularly for athletes with intellectual impairments. The **purpose** of this study was to characterize the role of anti-doping education in adaptive sport and to conduct a comparative analysis of the approaches applied by the International Paralympic Committee (IPC), the International Federation for Para Athletes with Intellectual Impairments (INAS), and Special Olympics (SO). **Material and Methods.** The study employed comparative analysis, document analysis of regulatory acts (WADA Code 2021, IPC and INAS rules, Special Olympics Anti-Doping Policy 2021), systematic review of peer-reviewed literature (2020–2025), and an ecosystem approach to organizational analysis. A total of 19 sources were analyzed, including empirical studies retrieved through the Consensus academic database. **Results.** Three organizational models were identified. IPC fully integrates anti-doping education within the WADA framework, where education is mandatory but secondary to testing and sanctions. INAS occupies an intermediate position, applying adapted WADA procedures with limited testing coverage. Special Olympics operates outside the WADA Code, using education as its sole anti-doping instrument. Empirical evidence confirms that standard anti-doping procedures are structurally incompatible with the needs of athletes with intellectual impairments: 27% of elite para athletes have never received anti-doping education, and a significant portion cannot comply with standard testing procedures without assistance. The SO educational model engages athletes, coaches, and families as interconnected actors, with values-based education shown to be more effective than punitive approaches. **Conclusions.** Anti-doping education fulfills different regulatory functions depending on organizational mission and athlete population. The SO approach of replacing testing with education is not a governance deficit but a context-appropriate strategy grounded in athlete rights principles. The model's effectiveness depends critically on the quality and systematic delivery of educational programs, with coaches serving as the primary channel of anti-doping socialization in the absence of external oversight.

Keywords: anti-doping education, Special Olympics, IPC, INAS, adaptive sport, intellectual impairment, WADA, comparative analysis.

Постановка проблеми й аналіз результатів останніх досліджень. Антидопінгова система ВАДА формувалася передусім під потреби великого змагального спорту і не враховує специфіки організацій, що працюють зі спортсменами з порушеннями розвитку. Ця невідповідність стала особливо помітною після того, як Кодекс ВАДА у редакції 2021 р. запровадив Міжнародний стандарт з освіти як обов'язковий компонент для всіх організацій-підписантів, надавши антидопінговий

освіті самостійного нормативного статусу. Водночас зарубіжні дослідження 2022–2025 рр. засвідчили суттєвий розрив між нормою та практикою. Значна частина паралімпійців ніколи не отримувала антидопінгової освіти і не проходила допінг-контролю [1,2], а наявні освітні матеріали є недоступними для спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку [3]. Це свідчить про те, що питання антидопінгової освіти в адаптивному спорті не може бути вирішене через просте перенесення загальних стандартів – воно потребує аналізу конкретних організаційних моделей та їхньої відповідності реальним умовам. В українській науці антидопінгова освіта досліджується переважно у контексті спорту вищих досягнень [4,5]; порівняльний аналіз її ролі в організаціях адаптивного спорту – IPC, INAS та Special Olympics – досі не здійснювався, що визначає актуальність і наукову новизну цього дослідження.

Дослідження антидопінгової проблематики в паралімпійському спорті та спорті осіб з порушеннями отримало значний розвиток у 2020-х рр. Першим дослідженням, що безпосередньо зосередилося на досвіді спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку, стала праця Hurst et al. [3]. Автори встановили, що ці атлети усвідомлюють необхідність боротьби з допінгом, однак відчують значні труднощі з розумінням антидопінгових процедур і повідомляють про емоційний дистрес під час допінг-контролю; антидопінгові освітні матеріали є фактично недоступними для цієї аудиторії. Широке міжнародне охоплення паралімпійців забезпечено у дослідженні Qvarfordt et al. [2]. Серед 109 елітних паралімпійців з 25 країн 27 % ніколи не отримували антидопінгової освіти, понад половина ніколи не проходили допінг-тест, а чверть тих, кого тестували, не змогли надати зразок без сторонньої допомоги. Аналогічне дослідження шведських паралімпійців [1] показало, що 35 % з 66 спортсменів не мали жодної антидопінгової освіти. При цьому ті, хто її отримували, почувалися значно впевненіше щодо дотримання вимог.

Дослідження тренерів у паралімпійському спорті [6] виявило, що вони схильні перекладати відповідальність за антидопінгову освіту на національні антидопінгові центри (далі – НАДО), не беручи її на себе. Дослідження 16 паралімпійців з Австрії та Великої Британії [7] показало, що класифікаційне шахрайство сприймається спортсменами як найбільша загроза чесності – навіть більша, ніж власне допінг. Blank et al. [8] підтвердили загально низьку готовність до допінгу та водночас встановили, що для третини спортсменів допінг-контроль був першим контактом з антидопінговою системою.

Концептуальне обґрунтування правозахисного виміру антидопінгової проблематики запропоновано Schneider et al. [9], які застосували феміністичну біоетику та теорії вразливості. Автори доводять, що санкційно-орієнтована система недостатньо захищає вразливих спортсменів і потребує переорієнтації на превентивну освіту. Системний вимір допінгу розкрито у систематичному огляді Naughton et al. [10]. Як зазначають науковці – допінг є системною властивістю спортивного середовища, а тренер і його відносини зі спортсменом – ключовими факторами допінгових рішень.

Ефективність антидопінгової освіти підтверджена Barkoukis et al. [11] на вибірці 1328 спортсменів з 6 країн: комплексна, ціннісно-орієнтована освіта суттєво підвищує сприйняття легітимності антидопінгової системи та готовність її підтримувати порівняно з суто інформаційним підходом. М. Дутчак та К. Коваль [4,5] показали, що первинні антидопінгові знання формуються переважно через неформальні канали – від тренерів, медіа та соціальних мереж.

McConkey et al. [12] та Asunta et al. [13] показали, що для атлетів SO участь у спорті є насамперед досвідом приналежності та соціальної взаємодії, а не змаганням за результат. Саме ця ціннісна орієнтація визначає логіку освітнього підходу SO до антидопінгового регулювання – формування культури чесної гри через цінності є

органічним продовженням місії організації, тоді як санкційний контроль суперечив би її основним принципам.

Таким чином, аналіз літератури засвідчує, що наявні дослідження зробили важливий внесок у розуміння антидопінгової проблематики в адаптивному спорті, однак залишають суттєві прогалини. Більшість з них зосереджені на паралімпійському спорті з розвинутою системою зовнішнього контролю, тоді як організації, що функціонують поза Кодексом ВАДА, залишаються практично недослідженими. Жодне дослідження не здійснювало порівняльного аналізу антидопінгових освітніх моделей IPC, INAS та SO, а ефективність ціннісно-орієнтованої освіти для спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку досі не перевірена емпірично. Ці прогалини визначають мету і наукову новизну цього дослідження.

Мета статті – охарактеризувати роль антидопінгової освіти в інституційних моделях адаптивного спорту та здійснити порівняльний аналіз підходів IPC, INAS та Special Olympics.

Матеріали і методи. Джерельну базу дослідження склали дві групи матеріалів. Перша група – нормативні документи організацій: Всесвітній антидопінговий кодекс ВАДА 2021 р. з Міжнародним стандартом з освіти (ISE), правила IPC та INAS щодо антидопінгового контролю, офіційна антидопінгова позиція Special Olympics (2021). Друга група – наукова література за 2020-2025 рр., відібрана через академічну базу даних Consensus. Загалом проаналізовано 19 джерел, серед яких емпіричні дослідження, систематичні огляди та концептуальні роботи.

Порівняльний аналіз застосовувався для зіставлення організаційних моделей за єдиними критеріями: наявність та обсяг допінг-тестування, правова база, система санкцій, місія організації та роль антидопінгової освіти. Документальний аналіз забезпечив вивчення нормативних актів щодо їхнього змісту, обсягу повноважень та практичних механізмів реалізації. Систематизація наукової літератури здійснювалася за тематичними блоками: антидопінговий досвід спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку, роль тренера в антидопінговій освіті, ефективність ціннісно-орієнтованих підходів, соціальна інклюзія в SO. Екосистемний підхід використовувався для аналізу антидопінгової освіти як елемента ширшої системи відносин між акторами організації.

Результати дослідження. Антидопінгове регулювання в сучасному спорті є складним інституційним утворенням. Основу міжнародної системи становить Всесвітній антидопінговий кодекс (Кодекс ВАДА), чинна редакція якого набула чинності з 1 січня 2021 р. [14]. Суттєвим нововведенням є запровадження окремого Міжнародного стандарту з освіти (ISE), що надає антидопінговій освіті статусу обов'язкового компоненту для всіх організацій-підписантів.

Це нормативне рішення узгоджується з науковими даними. Barkoukis et al. [11] емпірично довели, що комплексна освіта є ефективнішим механізмом формування антидопінгової поведінки, ніж суто санкційний підхід. Naughton et al. [10] у систематичному огляді підтвердили, що допінг є системним явищем, і цілісні освітні втручання є необхідними для його профілактики на рівні всієї спортивної екосистеми.

З позицій інституційної теорії (North, 1990; Scott, 2001) [15,16] антидопінгова освіта є нормативним і культурно-когнітивним виміром антидопінгової системи: вона формує цінності, переконання та повсякденні практики акторів, тоді як тестування виконує регулятивну функцію. Організації можуть наголошувати на різних вимірах залежно від своєї місії та контексту діяльності. Екосистемний підхід передбачає, що антидопінгова освіта функціонує не ізольовано, а у взаємозв'язку з усіма акторами системи – спортсменами, тренерами, родинами, волонтерами та партнерами.

Три провідні міжнародні організації адаптивного спорту демонструють принципово відмінні підходи до антидопінгового регулювання і, відповідно, до ролі освіти в ньому (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика підходів до антидопінгового регулювання в організаціях адаптивного спорту

Критерій	IPC	INAS	Special Olympics
Допінг-тестування	Повне (ВАДА)	Часткове	Відсутнє
Правова база	Кодекс ВАДА	Кодекс ВАДА (адаптований)	Власна філософія [17]
Цільова група	Різні нозології	Порушення інтелектуального розвитку	Порушення інтелектуального розвитку
Санкції	Так (до 4 років)	Так (обмежені)	Відсутні
Місія організації	Елітний паралімпійський спорт	Змагальний спорт (ІІІ)	Інклюзія та розвиток [12]
Роль освіти	Обов'язкова (ISE ВАДА) [14]	Рекомендована	Основний інструмент [17]

IPC є підписантом Кодексу ВАДА та повністю інтегрований у міжнародну антидопінгову систему. Антидопінгова освіта є обов'язковою відповідно до ISE. Проте навіть у цій системі 27 % елітних паралімпійців ніколи не отримували антидопінгової освіти [2], а понад половина ніколи не проходили допінг-тест [1] – що свідчить про розрив між нормою та практикою. INAS займає проміжну позицію. З 2008 р. організація допущена до паралімпійської програми, що зобов'язало її впровадити антидопінгові процедури. Однак специфічні труднощі, задокументовані Hurst et al. [3], підтверджують, що стандартна модель потребує суттєвої адаптації для осіб з порушеннями інтелектуального розвитку.

Політика Special Olympics відносно антидопінгової діяльності принципово відрізняється від попередніх організацій. SO не є підписантом Кодексу ВАДА і не впроваджує обов'язкового тестування. Натомість в офіційній антидопінговій позиції [17] організація декларує освіту як основний механізм забезпечення чесного спорту та реалізує освітні програми у партнерстві з ВАДА в рамках ініціативи «True Sport».

Відмова SO від тестування на користь освіти базується на трьох групах аргументів: правозахисний, практичний, філософський.

Hurst et al. [3] зазначають, що спортсмени з порушеннями інтелектуального розвитку відчувають емоційний дистрес під час допінг-контролю і не розуміють, навіщо їм взагалі потрібно тестуватися. Schneider et al. [9], спираючись на теорії вразливості, доводять, що примусове тестування без належних адаптацій порушує принципи захисту автономії осіб з порушеннями. Qvarfordt et al. [2] кількісно підтвердили: чверть паратлетів не змогли надати зразок самостійно – для осіб з порушеннями інтелектуального розвитку ця частка є ще вищою.

Змагання SO охоплюють понад 170 країн із вкрай різним рівнем розвитку інфраструктури. Ресурсні обмеження є суттєвим бар'єром навіть у розвинених країнах:

Weber et al. [6] констатують глобальну нерівномірність антидопінгових систем у паралімпійському спорті. Крім того, SO застосовує дивізійну систему (спортсмени змагаються в однорідних групах за рівнем), що знижує стимули до допінгу.

Принцип «level playing field», що є основою логіки ВАДА, має іншу вагу в контексті SO. McConkey et al. [12] та Asunta et al. [13] показали, що для атлетів SO головна цінність – відчуття приналежності та соціальна інклюзія, а не перемога над суперником. Pickett et al. [18] підтвердили, що SO формує стійку спільноту, де довіра між акторами функціонує як альтернатива санкційному контролю. Водночас критичний погляд Giese et al. [19] нагадує, що SO відтворює певні нормативні уявлення про «правильний» розвиток осіб з порушеннями інтелектуального розвитку. Це означає, що освітню модель не слід ідеалізувати – вона потребує систематичного моніторингу та постійного вдосконалення.

На рівні спортсменів освітня модель SO має конкретні переваги перед тестуванням. Дослідження Hurst et al. [3] показують, що відсутність інвазивних процедур контролю знижує психологічний тиск на атлетів з інтелектуальними порушеннями, тоді як правильно організована освіта – коротка, повторювана впродовж сезону, адаптована до когнітивних можливостей і спрямована одночасно на спортсмена та його допоміжний персонал – здатна сформувати стійку антидопінгову поведінку без травматичних наслідків.

На рівні тренерів освітня модель SO стикається з найбільшим ризиком. Weber et al. [6] зафіксували, що тренери у паралімпійському спорті схильні перекладати антидопінгову відповідальність на зовнішні організації, не беручи її на себе. В умовах SO, де жодного зовнішнього контролю немає, тренер стає єдиним носієм антидопінгових цінностей у безпосередньому оточенні спортсмена. Дутчак та Коваль [4,5] підтверджують цю закономірність і для українського контексту – саме тренер є головним каналом антидопінгової соціалізації атлетів. Отже, якість і систематичність підготовки тренерів SO визначає ефективність усієї освітньої моделі організації.

Родини та доглядальники атлетів SO є важливим, але недооціненим актором антидопінгової освіти. Саме вони найближче стежать за повсякденним життям спортсмена, зокрема за станом його здоров'я та вживанням ліків, і тому першими здатні помітити потенційне зловживання. У моделі SO, де відсутній зовнішній контроль, ця близькість перетворює родину на природний освітній та захисний ресурс, що доповнює роль тренера і робить антидопінгову систему організації більш розподіленою і стійкою [18].

На системному рівні модель SO має структурну перевагу перед організаціями, де тестування є основним регуляторним механізмом. Naughton et al. [10] доводять, що допінг є системним явищем, яке живиться фінансовими стимулами, конкурентним тиском і культурою перемоги за будь-яку ціну. В SO ці чинники є мінімальними: організація не передбачає фінансових призвів, не здійснює відбору за рекордами, а дивізійна система знижує конкурентне напруження між учасниками. У такому середовищі ціннісно-орієнтована освіта, ефективність якої підтверджена Barkoukis et al. [11], є не компромісом і не заміником тестування, а органічним регуляторним механізмом, що відповідає самій природі організації.

Освітня модель SO має і структурну вразливість. Відсутність зовнішнього верифікаційного механізму означає, що її ефективність повністю залежить від добросовісності тренерів і допоміжного персоналу – тих самих акторів, яких Weber et al. [6] описують як схильних уникати антидопінгової відповідальності. У міру того як змагальний рівень SO зростає і тиск на результат посилюється, ця залежність стає дедалі більш критичною. Відтак сталість моделі потребує не лише якісних освітніх програм, а й механізмів моніторингу їх реалізації та звітності тренерів – без чого освітній підхід ризикує залишитися декларативним.

Дискусія. Результати порівняльного аналізу підходів IPC, INAS та Special Olympics до антидопінгової освіти дозволяють сформулювати кілька дискусійних положень. Центральним питанням є правомірність застосування єдиної антидопінгової парадигми до організацій з принципово різними місіями та цільовими групами спортсменів. Кодекс ВАДА запровадив Міжнародний стандарт з освіти як обов'язковий для всіх підписантів, що є кроком у правильному напрямі, оскільки визнає освіту самостійним регуляторним інструментом, а не лише додатком до тестування. Водночас сам факт того, що значна частина паралімпійців навіть у системах, де освіта є обов'язковою, ніколи її не отримувала [1,2], свідчить про структурну недостатність нормативного підходу без урахування організаційного контексту. Це узгоджується з висновками Naughton et al. [10], які доводять, що системні чинники середовища визначають антидопінгову поведінку значно більше, ніж індивідуальна обізнаність спортсмена.

Особливої уваги заслуговує питання про те, чи є освітній підхід Special Olympics достатнім за відсутності будь-якого верифікаційного механізму. Barkoukis et al. [11] переконливо показали, що ціннісно-орієнтована освіта підвищує легітимність антидопінгової системи в очах спортсменів і формує стійкішу антидопінгову поведінку, ніж суто інформаційний чи санкційний підхід. Однак ці висновки отримані на вибірках спортсменів без інтелектуальних порушень. Hurst et al. [3] документують, що для спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку навіть стандартні освітні матеріали є недоступними – відповідно, ефективність ціннісно-орієнтованої освіти в цьому контексті залишається відкритим емпіричним питанням, що потребує окремого дослідження.

Результати дослідження також ставлять питання про роль тренера, яке в контексті SO набуває особливої гостроти. Weber et al. [6] зафіксували, що у паралімпійському спорті, де існує зовнішній контроль у вигляді НАДО, тренери схильні делегувати антидопінгову відповідальність. В умовах SO, де зовнішнього контролю немає взагалі, ця тенденція може мати значно серйозніші наслідки. М. Дугчак та К. Коваль [4,5] підтверджують, що в Україні тренер є основним каналом антидопінгової соціалізації спортсменів, проте рівень антидопінгової компетентності самих тренерів залишається недостатнім. Перенесення цього висновку на контекст SO означає, що слабка ланка освітньої моделі організації – не самі спортсмени, а їхнє безпосереднє оточення.

Порівняння трьох організаційних моделей виявляє також парадокс охоплення: IPC, що має найбільш розвинену нормативну базу і обов'язкове тестування, демонструє значні практичні прогалини в реалізації антидопінгових процедур, тоді як SO, яка не має жодних формальних зобов'язань перед ВАДА, формує широку освітню екосистему через програму «True Sport» і залучення родин та волонтерів. Це підтверджує тезу Schneider et al. [9] про те, що формальна відповідність нормам не гарантує реального захисту спортсменів, і що превентивна освіта має пріоритет перед санкційним примусом у роботі з вразливими групами. Обмеженням цього дослідження є його теоретично-аналітичний характер. Висновки базуються на документальному аналізі та систематизації зарубіжних джерел, без оригінальних емпіричних даних щодо реального стану антидопінгової освіти в SO. Перспективою подальших досліджень є емпіричне вивчення рівня антидопінгової обізнаності тренерів і волонтерів SO в Україні, а також розробка та апробація адаптованих освітніх матеріалів для спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Висновки

1. Антидопінгова освіта виконує різні інституційні функції залежно від місії організації та характеристик цільової групи спортсменів. В моделі IPC освіта є обов'язковим, але допоміжним компонентом системи, де основним регуляторним механізмом залишається тестування і санкції. В моделі INAS освіта набуває більшої ваги

через обмеженість тестування, зумовлену специфікою спортсменів з інтелектуальними порушеннями. В моделі Special Olympics освіта є єдиним антидопінговим інструментом і виконує не лише профілактичну, а й правозахисну функцію – захищаючи спортсменів від інвазивних та потенційно травматичних процедур контролю. Ця диференціація свідчить про те, що ефективна антидопінгова система не може бути однаковою для всіх організаційних контекстів, а її архітектура має визначатися місією організації та реальними можливостями цільової аудиторії.

2. Стандартні антидопінгові процедури є структурно несумісними зі специфікою спортсменів з порушеннями інтелектуального розвитку. Дослідження фіксують емоційний дистрес під час допінг-контролю, нездатність частини атлетів самостійно надати зразок, недоступність освітніх матеріалів та відсутність інформованої згоди в повному розумінні цього поняття. Ці факти не є аргументом проти антидопінгового регулювання як такого – вони вказують на те, що застосування уніфікованої моделі ВАДА до організацій із принципово іншою цільовою групою без суттєвої адаптації є інституційно недоцільним і потенційно шкідливим. Позиція Special Olympics, яка замінює тестування освітою, виявляється не відступом від стандартів добросовісності, а їхньою реалізацією в умовах, де стандартні механізми не можуть бути застосовані коректно.

3. Освітня модель Special Olympics демонструє внутрішню логічну узгодженість лише за умови, що антидопінгова освіта реалізується системно і охоплює всіх акторів екосистеми – спортсменів, тренерів, волонтерів та родини. Дослідження підтверджують, що ціннісно-орієнтована освіта є ефективнішим механізмом формування антидопінгової поведінки, ніж суто інформаційний підхід, а тренер займає ключову роль носія антидопінгових цінностей в умовах відсутності зовнішнього контролю. Водночас ефективність цієї моделі прямо залежить від якості та систематичності освітніх програм: за відсутності зовнішнього верифікаційного механізму саме освіта стає єдиною гарантією добросовісності, що підвищує вимоги до її змісту, доступності та охоплення. Це визначає головний напрям подальшого розвитку антидопінгової стратегії SO – не впровадження тестування, а побудова повноцінної, науково обґрунтованої системи освіти, адаптованої до потреб осіб з інтелектуальними порушеннями.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що не існує жодного конфлікту інтересів.

Список використаних джерел

1. Qvarfordt A, Svedsäter G, Fagher K, Bjerkefors A, Blomqvist S. Para sport and anti-doping: a study of Swedish Para athletes' experiences and perceptions. *Frontiers in Sports and Active Living*. 2024; 6. Art. 1375359. DOI: <https://doi.org/10.3389/fspor.2024.1375359>.
2. Qvarfordt A, Svedsäter G, Fagher K, Bjerkefors A, Blomqvist S. International elite Para athletes' perspectives on anti-doping: what works, what doesn't and what's next? *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*. 2025; 11(4). DOI: <https://doi.org/10.1136/bmjsem-2025-002788>.
3. Hurst P, Burns J, Van Biesen D. Athletes with intellectual impairments and their support personnel's experience of anti-doping. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*. 2025;17(5):435-50. DOI: <https://doi.org/10.1080/2159676x.2025.2509067>.
4. Антидопінгова освіта у спорті: оцінка стану та перспектив розвитку в Україні (за результатами опитування тренерів). *Physical Culture And Sport: Scientific Perspective*. 2026;4:24-32. DOI: <https://doi.org/10.31891/pcs.2025.4.3>.
5. Дутчак МВ, Коваль КО. Особливості антидопінгової освіти у спорті в Україні (на матеріалі опитування спортсменів). *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2025; 30(4):232-39. DOI: [https://doi.org/10.32626/2309-8082.2025-30\(4\).232-239](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2025-30(4).232-239).
6. Weber K, Patterson LB, Blank C. Doping in disabled elite sport: perceptions, knowledge and opinions from the perspective of German and UK coaches. *Psychology of Sport and Exercise*. 2022; 62:102233. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2022.102233>.

7. Weber K, Patterson LB, Blank C. An exploration of doping-related perceptions and knowledge of disabled elite athletes in the UK and Austria. *Psychology of Sport and Exercise*. 2022; 58:102061. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.102061>.
8. Blank C, Weber K, Boardley ID, Abel T, Schobersberger W, Patterson LB. Doping in Paralympic sport: perceptions, responsibility and anti-doping education experiences from the perspective of Paralympic athletes and parasport coaches. *Frontiers in Sports and Active Living*. 2023; 5: 1166139. DOI: <https://doi.org/10.3389/fspor.2023.1166139>.
9. Schneider AJ, Morales Páez N, Lezama Ramírez Y, Butcher L. Safeguarding athletes and anti-doping: applying theories of vulnerability. *Frontiers in Sports and Active Living*. 2025;7:1512541. DOI: <https://doi.org/10.3389/fspor.2025.1512541>.
10. Naughton M, Salmon PM, Kerhervé HA, McLean S. Applying a systems thinking lens to anti-doping: A systematic review identifying the contributory factors to doping in sport. *Journal of Sports Sciences*. 2025;43(1): 8-22. DOI: <https://doi.org/10.1080/02640414.2024.2306056>.
11. Barkoukis V, Mallia L, Lazuras L. et al. The role of comprehensive education in anti-doping policy legitimacy and support among clean athletes. *Psychology of Sport and Exercise*. 2022; 60: 102173. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2022.102173>.
12. McConkey R, Menke S. The community inclusion of athletes with intellectual disability: a transnational study of the impact of participating in Special Olympics. *Sport in Society*. 2022; 25(9):1756-65. <https://doi.org/10.1080/17430437.2020.1807515>.
13. Asunta P, Hasanen E, Kiuppis F, Rintala P, McConkey R. 'Life is team play': social inclusion of people with intellectual disabilities in the context of Special Olympics. *Sport in Society*. 2022; 25(10): 2146-61. DOI: <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2037565>.
14. World Anti-Doping Agency. World Anti-Doping Code 2021. Montreal : WADA. 2021. 225 p. URL: <https://www.wada-ama.org/en/resources/world-anti-doping-program/world-anti-doping-code>.
15. North DC. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press; 1990. 152 p.
16. Scott WR. Institutions and Organizations: Ideas and Interests. Thousand Oaks: Sage; 2001. 255 p.
17. Special Olympics. Special Olympics Anti-Doping Policy. Washington: Special Olympics International, 2021. URL: <https://media.specialolympics.org/resources/sports-essentials/general/Special-Olympics-Anti-Doping-Policy-2021.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).
18. Pickett AC, Williams SE, Damon ZJ. Special Olympics involvement and families of individuals with intellectual disabilities: Impacts on sense of community, social isolation, and health. *Managing Sport and Leisure*. 2025; 30(1):79-93. DOI: <https://doi.org/10.1080/23750472.2022.2145345>.
19. Giese M, Buchner T, Mihajlovic C, Oldörp F. The subject of Special Olympics – interrogating the inclusive potentials of a sport movement from an ableism-critical perspective. *Sport in Society*. 2022; 25(10):2178-92. DOI: <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2113061>.

References

1. Qvarfordt A, Svedsäter G, Fagher K, Bjerkefors A, Blomqvist S. Para sport and anti-doping: a study of Swedish Para athletes' experiences and perceptions. *Frontiers in Sports and Active Living*. 2024; 6. Art. 1375359. DOI: <https://doi.org/10.3389/fspor.2024.1375359>.
2. Qvarfordt A, Svedsäter G, Fagher K, Bjerkefors A, Blomqvist S. International elite Para athletes' perspectives on anti-doping: what works, what doesn't and what's next? *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*. 2025; 11(4). DOI: <https://doi.org/10.1136/bmjsem-2025-002788>.
3. Hurst P, Burns J, Van Biesen D. Athletes with intellectual impairments and their support personnel's experience of anti-doping. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*. 2025;17(5):435-50. DOI: <https://doi.org/10.1080/2159676x.2025.2509067>.
4. Dutchak MV, Koval KO. Antydopingova osvita u sporti: otsinka stanu ta perspektiv rozvytku v Ukraini (za rezultatamy opytuvannya treneriv) [Anti-doping education in sport: assessment of the state and development prospects in Ukraine (based on a survey of coaches)]. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2026;4:24-32. DOI: <https://doi.org/10.31891/pcs.2025.4.3>.
5. Dutchak MV, Koval KO. Osoblyvosti antydopingovoi osvity u sporti v Ukraini (na materialy opytuvannya sportsmeniv) [Characteristics of anti-doping education in sport in Ukraine (based on a survey of athletes)]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Fyzychne vykhovannya, sport i zdorovia liudyny*. 2025;30(4):232-9. DOI: [https://doi.org/10.32626/2309-8082.2025-30\(4\).232-239](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2025-30(4).232-239).
6. Weber K, Patterson LB, Blank C. Doping in disabled elite sport: perceptions, knowledge and opinions from the perspective of German and UK coaches. *Psychology of Sport and Exercise*. 2022; 62:102233. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2022.102233>.
7. Weber K, Patterson LB, Blank C. An exploration of doping-related perceptions and knowledge of disabled elite athletes in the UK and Austria. *Psychology of Sport and Exercise*. 2022; 58:102061. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.102061>.

8. Blank C, Weber K, Boardley ID, Abel T, Schobersberger W, Patterson LB. Doping in Paralympic sport: perceptions, responsibility and anti-doping education experiences from the perspective of Paralympic athletes and parasport coaches. *Frontiers in Sports and Active Living*. 2023; 5: 1166139. DOI: <https://doi.org/10.3389/fspor.2023.1166139>.
9. Schneider AJ, Morales Páez N, Lezama Ramírez Y, Butcher L. Safeguarding athletes and anti-doping: applying theories of vulnerability. *Frontiers in Sports and Active Living*. 2025;7:1512541. DOI: <https://doi.org/10.3389/fspor.2025.1512541>.
10. Naughton M, Salmon PM, Kerhervé HA, McLean S. Applying a systems thinking lens to anti-doping: A systematic review identifying the contributory factors to doping in sport. *Journal of Sports Sciences*. 2025;43(1): 8-22. DOI: <https://doi.org/10.1080/02640414.2024.2306056>.
11. Barkoukis V, Mallia L, Lazuras L. et al. The role of comprehensive education in anti-doping policy legitimacy and support among clean athletes. *Psychology of Sport and Exercise*. 2022; 60: 102173. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2022.102173>.
12. McConkey R, Menke S. The community inclusion of athletes with intellectual disability: a transnational study of the impact of participating in Special Olympics. *Sport in Society*. 2022; 25(9):1756-65. <https://doi.org/10.1080/17430437.2020.1807515>.
13. Asunta P, Hasanen E, Kiuppis F, Rintala P, McConkey R. 'Life is team play': social inclusion of people with intellectual disabilities in the context of Special Olympics. *Sport in Society*. 2022; 25(10): 2146-61. DOI: <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2037565>.
14. World Anti-Doping Agency. World Anti-Doping Code 2021. Montreal : WADA. 2021. 225 p. URL: <https://www.wada-ama.org/en/resources/world-anti-doping-program/world-anti-doping-code>.
15. North DC. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press; 1990. 152 p.
16. Scott WR. Institutions and Organizations: Ideas and Interests. Thousand Oaks: Sage; 2001. 255 p.
17. Special Olympics. Special Olympics Anti-Doping Policy. Washington: Special Olympics International, 2021. URL: <https://media.specialolympics.org/resources/sports-essentials/general/Special-Olympics-Anti-Doping-Policy-2021.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).
18. Pickett AC, Williams SE, Damon ZJ. Special Olympics involvement and families of individuals with intellectual disabilities: Impacts on sense of community, social isolation, and health. *Managing Sport and Leisure*. 2025; 30(1):79-93. DOI: <https://doi.org/10.1080/23750472.2022.2145345>.
19. Giese M, Buchner T, Mihajlovic C, Oldörf F. The subject of Special Olympics – interrogating the inclusive potentials of a sport movement from an ableism-critical perspective. *Sport in Society*. 2022; 25(10):2178-92. DOI: <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2113061>.

Цитування на цю статтю:

Гончаренко ЄВ, Анікеєв ДМ, Степанюк ОВ. Порівняльний аналіз підходів до антидопінгової освіти в адаптивному спорті на матеріалі IPC, INAS та Special Olympics. Вісник Прикарпатського університету Серія: Фізична культура. 2026 Квітень 04; 46: 30-38.

Відомості про авторів

Гончаренко Євген Володимирович - кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, декан тренерського факультету, Національний університет фізичного виховання і спорту України
<https://orcid.org/0000-0002-7196-3061>
e-mail: yehoncharenko@uni-sport.edu.ua

Анікеєв Дмитро Михайлович - кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, Національний університет фізичного виховання і спорту України
<https://orcid.org/0000-0001-8931-2067>
e-mail: danikeiev@uni-sport.edu.ua

Степанюк Олена Вікторівна - доктор філософії фізичної культури і спорту, старший викладач, Національний університет фізичного виховання і спорту України
<https://orcid.org/0000-0002-8657-5221>
e-mail: ostepaniuk@uni-sport.edu.ua

Дата першого надходження статті до видання: 16.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.04.2026